

TEATRUL DINCOLO DE SCENĂ

Ajunsă la a XII-a ediție, reuniunea anuală *Întâlnirile Internaționale de la Cluj* s-a desfășurat anul acest sub genericul *Oglinzi*. Într-un fel, ideea este conținută de conceptul însuși al manifestării care, încă de la apariția ei în peisajul festivalier românesc, propunea multiple căi de a oglindi potențialul creator și artistic al teatrului-gazdă, la care se adaugă, tot în chip programatic, o largă platformă de reflecție privitoare la producțiile scenice înfățișate și la creatorii lor. Acum însă, a căpătat o deosebită rezonanță datorită felului în care lectura pieselor ce au stat la baza spectacolelor din program s-a subsumat unor tematici legate de acest motiv cuprinzător: „Dincolo de metafora etern valabilă a teatrului ca oglindă a vieții, declinat sub varii forme de-a lungul istoriei teatrului, redarea pluridimensionalității realității contemporane rămâne problematică. Cele mai recente producții ale Teatrului Național clujean aruncă așadar priviri proaspete asupra multiplelor întrebări și fațete ale lumii de azi, jucându-se, caleidoscopic, cu texte, timpuri, spații și identități” – citim în caietul-program sub semnăturile Mihai Mănișu, director general al teatrului, și Ștefana Pop-Curșeu, director artistic.

Mai redus ca număr de zile și de reprezentări față de alți ani, festivalul a rămas însă indubital de o bogăție pilduitoare prin concentrarea deschiderilor și provocărilor sale, demne de statutul și ambițiile acestui teatru, reverberate prin dezbaterile și întâlnirile în jurul spectacolelor din program. Timp de patru zile (12 – 15 octombrie) au fost prezentate, în Sala mare și în Studioul Euphonia, șapte dintre producțiile stagiunii 2022 – 2023, în care am regăsit, ca de obicei, o justă balanță între clasic și contemporan, gustul nedezmințit al revizitării unor importante texte din dramaturgia română, reinterpretarea modernă a capodoperelor clasice, incitante demersuri interculturale, cultivarea unor regizori cu valoroasă carte de vizită ori susținerea teatrului contemporan prin autori și creatori viguroși...

Un aspect deopotrivă fierbinte pe agenda de festival împlinit în cadrul întâlnirilor ma-

tinale zilnice a fost reflectarea acestui dialog între scena mare și studio prin privirea analitică a criticilor și prin semnificative mărturisiri ale realizatorilor înșiși despre procesul de facere a spectacolelor. Pentru aceasta elegantul foaier rang II destinat acestor animate discuții a devenit cât se poate de primitiv pentru invitații festivalului din rândul criticilor și al oamenilor de teatru din țară și din străinătate, dar și pentru nu puțini intelectuali sau studenți clujeni, cu toții interesați de procesul creativ și etapele lui, de felul în care colectivul teatrului a interacționat cu regizorii invitați ori s-a situat în raport de textele abordate. Gazdele pline de solitudine au fost de fiecare dată directorii instituției, iar moderatorii, rând pe rând, pentru fiecare „cuplu” de reprezentări din ajun: Maria Zărnescu, teatrolog și critic de teatru, Marina Constantinescu, om de teatru, de televiziune și de radio și scriitorul și profesorul Ioan Bogdan Lefter.

O altă invitație la meditații asupra teatrului, prin prisma programului de festival, a fost expoziția de foaier ce a urmat îndeaproape tema *Întâlnirilor Internaționale de anul acesta*. Sub emblema „Spectacole în oglindă”, directoarea artistică a Naționalului, Ștefana Pop-Curșeu, și noua secretară literară, Emma Pedestru, au adus în atenția specialiștilor dar și a tuturor iubitorilor de teatru, prin materiale existente în arhiva instituției, spectacole ale Naționalului după aceleași texte ca cele din actuala ediție. Am urmărit, alături de mulți privitori – unii, cu un aer contemplativ pe undele amintirilor, alții, dimpotrivă, cu vie preocupare și curiozitate în fața unor lucruri acum descoperite –, fotografii din timpul reprezentațiilor, afișe, caiete-program, fragmente de cronici, ediții vechi, costume, câteva piese de recuzită, ba chiar și unele note administrative capabile să (re)aducă sub un spot de interes producții precum *Capul de rățoi*, în regia lui Victor Tudor Popescu (1972), *Femeia îndărătnică*, în regia lui V.I. Popa, scenografie de T. Th. Ciupe și muzică de Pascal Bentoiu, cu Gh. Nuțescu și Melania Ursu în rolurile principale (1969) sau

Îmblânzirea scorpiei, în regia lui Mihai Măniuțiu nu mult după debutul său în teatru (1986). Pe aceleași vitrine de memorie ne-am întâlnit, prin felurite elemente evocatoare, cu spectacole ca *Dona Juana*, cu decoruri de Adriana Grand, în regia Liviei Gună (2000), *Don Juan*, din 1993, în regia lui Tudor Chirilă și cel din 2016, în regia lui Roberto Bacci, precum și *Amphitryon*, în regia și decorul lui Mircea Marosin (1967), unde Alcmena era Dorina Stanca, iar Jupiter/Amphitryon, Valentino Dain... Nume grele de amintiri, nume care reverberează în conștiințe, produc ecouri ample în lumea teatrală... Naționalul clujean este nu doar un teatru unde s-a scris o bogată istorie, dar și unul care o respectă și știe să o impună. De altfel, deține și un site web riguros (cum puține teatre de la noi au) unde regăsești tot acest respectabil trecut...

Pe durata festivalului clujean de anul acesta, organizatorii ne-au prilejuit și câteva întâlniri în jurul cărții de teatru recent ieșită de sub tipar. Non multa sed multum. *Dada se dă-n spectacol* este o carte-document despre spectacolul ce marca, în trecutul apropiat al Naționalului clujean (2016), centenarul nașterii dadaismului. Avându-i drept autori pe principalii promotori ai demersului artistic: Ștefana Pop-Curșeu, Ioan Pop-Curșeu și Ion Pop, cartea marchează la rândul ei o sută de ani de la autodizolvarea celebrei mișcări „care a schimbat chipul artei moderne”. În acel proiect susținut de Teatrul Național, *Tzara arde și dada se piaptână (Fantoma de la Elsinore)*, realizat în formula de artă colectivă, pe un scenariu ce trasa biografia lui Tristan Tzara reunind poezii, corespondență și alte texte ale autorului, actorii erau prieteni și colegi ai domnii personajelor din spectacolul dedicat moștenirii pe care i-o datorăm lui Tristan Tzara și celorlalți fondatori ai dadaismului. Componenta de video design și cea de sound design avea mare pondere, scenografia și coregrafia fiind „compartimente” pe care le-au „împărțit” interpreții după înclinațiile fiecăruia. Volumul, tipărit într-o admirabilă calitate grafică la Editura Școala Ardeleană cuprinde (în română și în traducerea în engleză și în italiană) textul piesei concepute pentru scena clujeană în spirit dada, reprezentată și în teatre din New York, Roma, Chișinău și Bacău, o substanțială introducere despre etapele creației, alcătuirea scenariului, realizarea recuzitei, amenajarea spațiului de joc ș.a., dar și o impresionantă galerie foto amintind reprezentațiile și turneele respective, o bibliografie generală, precum și cinci studii critice care „au ajutat în procesul de realizare a textului teatral și sunt menite, în volum, să-i limpezească retrospectiv implicațiile și mizele”.

A mai venit în mijlocul invitațiilor festivalului și al clujenilor de toate vârstele interesați de acest prodigios festin intelectual matinal, profesorul Adrian Papahagi. Domnia sa a vorbit la modul atât de specific seducător pe care i-l cunoaștem despre piesa *Hamlet*. Materie a uneia dintre cărțile din suita de studii prin care își propune o anali-

ză profundă și cuprinzătoare a întregii opere literare shakespeariene: *Shakespeare interpretat de Adrian Papahagi*. Pe standul volant din foaierea teatrului erau expuse cele șapte volume deja apărute la Editura Polirom din acest „vast proiect de erudiție critică și de rigoare filologică” (Ioan Stanomir), din această „interpretare atât de clarvăzătoare, simplă și în același timp nuanțată, erudită și totuși accesibilă oricui” (Alex. Ștefănescu).

Din același mediu universitar clujean s-a făcut deopotrivă părtașă remarcabilă acestui „spectacol intelectual” Anca Măniuțiu cu ediția îngrijită de domnia sa: *Hamlet la imperativ* de Olivier Py. Prin acest volum, rămânem legați de marele bard, dar atingem sfera de circulație și interferență a motivelor literare. Sub forma aparentă a unei piese de teatru care amestecă între personajele ei eroi shakespearieni, gânditori ori filosofi de ieri și alții mai apropiați de zilele noastre, renumitul scriitor francez, regizor de operă și de teatru, care a fost din 2013 până în 2022 directorul Festivalului de la Avignon, „pune în discuție Hamlet și contribuția sa la gândirea occidentală a secolului XX”. Iată, din acest dens studiu „dialogat”, o „replăcă” a lui Polonius: „Ceea ce a formulat psihanaliza privitor la stadiul oglinzii și la construcția eului, Shakespeare o formulează pentru Europa și umanitate: o oglindă îi permite să se constituie în chip de totalitate aflată sub imperiul dorinței. Ceea ce dorește această totalitate este armonia, concordia, echilibrul și perspectiva. Tot atâtea lucruri pe care grecii puteau să le numească democrație, a cărei formă revelată era teatrul.” De asemenea, Anca Măniuțiu semnează în colaborare cu Ramona Tripa traducerea acestei cărți editate de Fundația Culturală „Camil Petrescu” în seria „Mari regizori ai lumii”.

Prestigioasa fundație a lansat la Întâlnirile Internaționale de la Cluj și volumul *Sângele făgăduințelor*, teatru ieșit de sub condeiul lui Wajdi Mouawad, actor, regizor, cineast, artist plastic și dramaturg canadian de origine libaneză, care trăiește astăzi în Franța și unde, din 2016, este directorul Teatrului Național La Colline din Paris. Cartea apărută în colecția „Dramaturgi de azi”, în tălmăcirea lui Sorin Gherguț, este o tetralogie contemporană. Ea urmărește, cum însuși autorul remarcă, „echilibrul imposibil pe care încercăm să-l creăm între societate și individ, între personal și intim, între istorie și marea mișcare a lumii”. Piese incluse în volum, scrise între 1995 și 2009, cu nu puține trimiteri autobiografice și referiri vibrante la realități stringente ale contemporaneității, sunt: *Litoral, Păduri, Ceruri, Incendii*, ultima fiind de-acum celebră, mai ales datorită ecranizării lui Denis Villeneuve (2011), și deja cunoscută publicului nostru prin mai multe montări din ultimii șapte-opt ani. Este de așteptat ca versiunea în română a celor patru piese oferită prin strădaniile Fundației „Camil Petrescu” să îmbogățească repertoriile noastre cu spectacole din această dramaturgie tradusă în peste douăzeci de limbi și jucată pe numeroase scene din lume.